

zök állandó tökéletesítése tette lehetővé. E fejlődés egyes eseményei valóságos forradalmat jelentettek. Minden ilyen forradalom a tézisnek és antitézisnek a szintézisben megoldódó ellentmondásának az eredménye. Így pl. a sziderális idő és a mechanikai törvények voltak a tézis, a megfigyelés az antitézis, az elmélet és a hold valóságos megfigyelése között jelentkező eltérés a tézis és az antitézis közötti ellentmondás. A szintézis pedig a mechanikai idő új fogalma. A dolgok ilyen felfogását nevezik dialektikának. Tanulmányunkból a dialektika két fontos tényezője tűnik ki: a kölcsönös hatások szerepe, és a dialektika és a logika közötti lát-szólagos ellentét. Világosan megmutattuk a törvények és az idő-fogalmak egymásra gyakorolt kölcsönös hatását. Az, hogy a tudományos fogalmak mennyire logika nélkül fejlődnek mindig megütöztette a tudományos bölcseket, magát H. Poincaré-t is. Valóban láttuk, hogy az egyik idő-fogalomból törvényeket vezetnek le, amelyek viszont egy újabb, az előzőtől különböző idő-fogalom megállapítására szolgálnak. Ha az idő fogalmát nem fejlődésében tanulmányozzuk, ha egyszer és mindenkorra megállapított konceptusként kezeljük, vagyis ha metafizikai módon gondolkozva nyúlunk az idő kérdéséhez, úgy valóban csak az a megállapítás lehetséges, hogy ezen a területen az ész illogikusan működik. Véleményem szerint az előbbi tanulmány azokat igazolja, akik elhagyják a metafizikai szempontú gondolkozást s a tudományos filozófiában is a dialektikus módszert alkalmazzák.

A tudomány válságba jut valahányszor ellentmondás jelentkezik az elmélet és a tudományos megfigyelés között. Egyes tudósok mindent elkövetnek ilyenkor, hogy az elmélet megváltoztatásával állítsák vissza az elmélet és a tapasztalat közötti megegyezést. Az ilyen kísérletek balsikerét gyorsan kihasználják azok, akik megegyéssel fogadnák a tudomány csődjét.

A mai fizikában is ellentmondás van a törvények, a kísérletek és a szokásos gondolkodási mód között. Hisszük, hogy ezek az ellentmondások eltűnnek, ha a kutatók elfogadják az időnek, a térnek, az energiának és az anyagnak az atom-mechanika törvényeiből levezetett új fogalmát.

Az idő fogalmának vizsgálata megerősít bennünket ebben a reményben.

## FODOR JÓZSEF: VERSEK

### PYTHIA LEVELEIBŐL

*Rettentő idők, s már csak az Apokalipszis  
Szavai szólhatnak erről! lábujjhegyen  
Álló értelem fel nem éri —  
Trónra ült az Éj s a Zűr a koronája!*

*S merre nézek, lángba, vasba borult nemzetek  
Égnek, mint örült, kintől boldog mártírok,  
S mint kinek gyönyör a halál, falja az ember  
A bünt, iszonyt, rémületet és vért.*

*Hova jutottunk! agyamba nem tudom  
Képpé rögzíteni: s hová rohan a perc még,  
Álmodni se merem e táncban, amelyben  
Minden nyelv, kép fölé nőtt az élet.*

Lelkem jelek, víziók örült szekeren  
Nyargal, s mint a régi megszállott dadogók:  
A kifejezhetetlentől kinlódva nézek,  
Vak fél-szavak közt a szörnyü világra.

Hová jutottunk, hová jutottunk, hogy a  
Tudomány és Szép atyjai is eszelősek  
Lettek, s a világ-ormon álló szellem s ipar  
Csak tudós, ravaszabb kufárja az ölésnek!

Éjszakáimat rettegés dülja; napjaim  
Olyanok, mint a kifordított pokolnak  
Minden lúz-álma — és méreggel itat  
Minden perc: s mi van, örült látomásnál örültebb!

S már kezem széttárva, rettenve, a százfelől  
Növő árnyakra, rémületekre nézve, hullok  
Lelkem végső zugába le, kiáltva: ments ki  
Istenem ebből a bomlott világból!

#### KÜZDJ AZ EMBERÉRT!

Óh, szelíd tél! Hó lepi a meredt  
Földet: de az Ember eszeveszett  
Kést fog megint és dülja nyugtalan  
Tűzzel a békét. Ismét odavan  
A jók reménye! Sohasem okul  
A szörnyü faj! A vértől vér virul,  
Ime, — s kapott seb csak új sebeket  
Dülni kelt. — Előttünk a vér-özön,  
Nyomor, bűn, s mi ilyen napokra jön:  
Száz bús tanulság: s nem tanult a vad  
Élő, de újra fogat csattogat,  
S tébolyban önti testvére meleg  
Vérét! Zeng Kína; Spanyolhon beteg,  
Örült tántorgásában forr: s a szem  
Amerre néz — száz szikra sebesen  
Jelent hőbb vést! Óh, szív! hiába: mult,  
S példa, szó! Mi maradt: magadba hullt  
Szívvel döbbenni s átkozni a vad  
Szenvedélyt, mely a sárba fojtogat  
Észt, s annyi nagyságot: évezerek  
Felgyült, szent kincsét! — Szerencsétlenebb  
Nincs, mint az Ember: ki maga felett  
Lengő göggel száll, és a csillagot  
Érve: a benne dülő állatot  
Nyögi! A Földnek, vérnek szelleme  
Erősebb mint a lélek! De vele  
A nagy mult, mivel magát végre térd  
Alá gyüri! — Óh, küzdj az emberért!

## ÓDA A TÁVOZÓ NAPHOZ

Hideg, világos éj; fagy-börtönében  
 Szenved fa, föld; aludj, nyugodva, szépen —  
 Ki mély zaklatásoktól elalélva  
 Hulltál: remény, küzdés, jóért-harc: drága, néma  
 Világ! Amerre nézek, röpke jel sem  
 Biztat; jövő, cél, hit: nagy hó-lepelben  
 Fekszik; és nagy felhőkbe beboritva  
 Fut mind messzebb a Nap, villanó, ritka  
 Fényvel. Aludj, Föld; és Isten veled, te —  
 Ki elhagysz, míg minket itt tél temet be:  
 Szabadság! Legyen útid jó az Űrben,  
 Míg visszajössz, nagy pályád megkerülten,  
 Megint! S ha álmunk nagy: csak erőinket  
 Gyűjtse: késznek lenni, ha újra gerjed  
 Lángod. Tél és fagy fog, fojtó, ezer kény —  
 De nem félek! Jöttöd záloga: törvény!

## EMBEREK ÉS ÁLLATOK

Irta: NEUFELD BÉLA

Egy csehszlovákiai nagy német lap karácsonyi számában pályázatot hirdetett a következő címmel: *Élmények az állatokkal*. A pályázatra 1183 válasz érkezett. A lap szerkesztősége találóan jegyezte meg, hogy nyilván nem a pályadíjak váltották ki ezt a tömeges részvételt, hanem a pályázók lelki szükséglete, hogy véleményeiket az állatokkal elmondják. Érdekes volna már csak állatlélektani szempontból is végigböngészni ezt a gyűjteményt, a lap ugyanis csak néhány válogatott szemelvényt közöl le a válaszok tömegéből. De ha ettől el is tekintünk, — pedig az állatlélektannak ma már kiterjedt irodalma van s nyilván a pszichoanalízis tanításai nyomán már az állatok neuroziséval is foglalkoznak — a pályázók tömeges részvétele emberlélektani szempontból is figyelmet érdemel.

Ember és állat: ez a vonatkozás sokrétű és mélyreágazó. Amíg a mélységlélektan (Freud) nem fedte fel a tudattalan lelki rétegek és az ősi gyermekségbe nyúló lelki élmények mintázó erejét, addig az állat és az ember kölcsönhatásai a felület tükrözésében a hasznosság és a vele többé-kevésbé összefonódott rokonszenv, vagy ellenszenv képleteiben mutatkoztak meg. Voltak és vannak hasznos háziállatok, állatok, mint az ember játékszerei, vadállatok, amelyeket ketrecek mögött szeretünk nézdegélni. Ezek az állatok, amelyeknek lelkiélete a figyelő előtt nyilvánvaló, az ember számára többet jelentenek, mint azt a felületes szemlélet gondolná. Hogy az állatoknak nincs lelki életük, azt legfeljebb csak a vallási dogmatika és a laikus ember antropocentrizmusa vonhatja kétségbe. A vallási dogmatika, amely az egyéni lélek halhatatlanságát hirdeti, szükségképpen kizárja az állatvilágot a lélek birodalmából, miként az emberi gőg, vagy együgyűség, mely az állatiban nem hajlandó elismerni a lelket, mely szerinte az ember kiváltsága. Hiszen éppen ez különbözteti meg az embert az állattól, szokták mondani. Sajátságosan, ennek az elméleti ítéletnek lépten-nyomon ellentmond az emberek tényleges